

RIKSADVOKATEN

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

24/833 - AKW

24/525 - 4 / JIR001

16.05.2024

Høringsuttalelse til forslag om strengere straffebestemmelse for grov utnyttning av utlendinger i arbeids- og boligforhold mv.

Innledning

Det vises til Justis- og beredskapsdepartementets høringsnotat 13. februar 2024 med forslag til endringer i utlendingsloven § 108.

Riksadvokaten er enig i at det, av de grunner departementet peker på, kan være behov for å supplere straffelovens bestemmelser om menneskehandel og lønnstyveri med et straffebud som rammer de grovere tilfellene av utnyttning av utlendinger i arbeids- eller boligforhold. Riksadvokaten er også enig med departementet i at behovet for en slik bestemmelse er størst ved utnyttning av utlendinger, og at et slikt straffebud bør være avgrenset til denne persongruppen. Selv om også norske statsborgere kan være sårbare for utnyttning i arbeids- og tjenesteforhold på grunn av for eksempel økonomi, fungeringsnivå eller avhengighet til andre, vil utlendinger utvilsomt være spesielt utsatt for slik utnyttning. Det har sammenheng blant annet med at de ikke i like stor grad som norske borgere nyter godt av det offentlige velferdstilbudet, og ikke minst fordi arbeidsforholdet kan være en forutsetning for retten til å oppholde seg i Norge. Den foreslåtte avgrensning vil etter riksadvokatens syn være best i tråd med generelle og anerkjente kriminaliseringsprinsipper om at det skal påvises et klart behov for kriminalisering før man innfører et nytt straffebud, og at man ikke skal ligge foran i utviklingen for å dekke opp et eventuelt fremtidig behov for kriminalisering.

Nærmere om utformingen av gjerningsbeskrivelsen

Selv om en kriminalisering av de grovere tilfellene av utnyttning av utenlandske arbeidstakere kan ha gode kriminalpolitiske grunner for seg, er det ikke helt enkelt å utforme et straffebud som fanger opp de mest graverende tilfellene av utnyttning og som samtidig beskriver den straffbare handlingen så klar "at det i de fleste tilfeller ikke vil være tvil om en handling rammes av regelen" (se Høyesteretts formulering av lovkravet i HR-2020-955-A avsnitt 22). Etter riksadvokatens syn bør departementet tilstrebe seg å gi noe mer informasjon i straffebudet om hvor grensen for det straffbare går.

I forslaget til utforming av gjerningsbeskrivelse er "utlending" det eneste vilkåret som uttrykkelig stiller krav til den utnyttedes personlige forhold og livssituasjon. Sårbarhetsfaktorer som er utnyttet inngår likevel i vurderingen av om det foreligger "grov utnyttning av utlendingens situasjon". For å gi en tydeligere forklaring på hva som særpreger de handlingene som faller innenfor det straffbare, kan en vurdere om det bør fremgå direkte av lovteksten hvilke sårbarhetsfaktorer som kan kvalifisere til straffbar utnyttelse. Eksempelvis setter den danske bestemmelsen om menneskeutnyttelse som vilkår at det som utnyttes er vedkommendes "betydelige økonomiske eller personlige vanskeligheter, manglende innsikt, letsind eller et bestående afhængighedsforhold".

Riksadvokaten stiller videre spørsmål ved om avgrensningen til utnyttelse "til arbeid, tigging eller tiggerliknende virksomhet" er hensiktsmessig. I pkt. 5.1.1 uttaler departementet at "arbeid" skal forstås i vid forstand som innsats for arbeidsgiver eller oppdragsgiver mot vederlag eller andre fordeler og at det er grunn til å nevne tigging særskilt, men at straffebudet vil få for uklare rammer om det generelt rammer utnyttning i forbindelse med "tjenester". Riksadvokaten er for så vidt ikke uenig i sistnevnte poeng, men i pkt. 5.5.3. er det uttalt at utnyttning kan rammes selv om det ikke betales vederlag dersom forholdet innebærer misbruk, selv om en slik tolkning ikke synes å ha god støtte i den foreslåtte ordlyden.

Det foreslåtte straffebudet rammer den som "utnytter eller forleder...", når forholdet innebærer grov utnyttning av utlendingens situasjon". I punkt 5.5.3. er det uttalt at bestemmelsen retter seg mot utnyttingsforhold som ut fra en helhetsvurdering fremstår som sterkt klanderverdig og krenkende overfor utlendingen. Grov utnyttning skal erstatte gjeldende "utilbørlig utnyttning", uten at det er ment å endre terskelen for straffbarhet. Det er også gitt en rekke eksempler på tilfeller som faller innenfor og utenfor "grov utnyttning". Riksadvokaten vil peke på at det språklig sett er uheldig at det foreslåtte straffebudet benytter "utnytter" og "grov utnyttning" om to ulike sider av den objektive gjerningsbeskrivelsen. Et alternativ kan for eksempel være at "grov utnyttning" erstattes med en henvisning til en utilbørlighetsvurdering.

Torunn Salomonsen Holmberg
ass. riksadvokat

Jan-Inge Wensell Raanes
konstituert statsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

